

Przeglądy i komentarze

ZMIANA KONSTITUCJI W NIEMIECKIEJ REPUBLICIE DEMOKRATYCZNEJ

I

Izba Ludowa NRD uchwaliła w dniu 27 września 1974, na 13 posiedzeniu swej VI kadencji, ustawę o uzupełnieniu i zmianie konstytucji Niemieckiej Republiki Demokratycznej¹. Projekt ustawy został wniesiony w imieniu wszystkich frakcji poselskich przez I sekretarza KC Niemieckiej Socjalistycznej Partii Jedności (SED) Ericha Honeckera, który też przedstawił Izbie uzasadnienie proponowanych zmian. Zostały one z kolei jednomyślnie przyjęte².

Wprowadzone zmiany są w dużej mierze konsekwencją dalszego rozwoju politycznego i społecznego NRD po uchwaleniu w dniu 6 kwietnia 1968 r. nowej, socjalistycznej konstytucji, a zwłaszcza po VIII Zjeździe SED, który obradował w czerwcu 1971 r.³ Na Zjeździe tym została podkreślona konieczność i wola zarówno konsekwentnego precyzowania socjalistycznego profilu Niemieckiej Republiki Demokratycznej w jej pochodzie ku komunistycznej przyszłości, jak i dążenia do dalszego postępu w kształtowaniu rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego w tym kraju, a także umacniania i rozszerzania jego więzów ze wspólnotą bratnich państw socjalistycznych⁴.

Jak podkreślił I sekretarz KC SED Erich Honecker w dniu 27 września 1974 r. przed Izbą Ludową, założenia te musiały znaleźć z kolei wyraz w konstytucji, będącej przeciw podstawową ustawą społeczeństwa i państwa.

Nie bez wpływu były tu także istotne wydarzenia międzynarodowe podkreślające odrębny byt i rozwój obu republik niemieckich, by wymienić tylko układ tzw. zasadniczy między NRD i RFN, podpisany 21 grudnia 1972 r., a także powszechne międzynarodowoprawne uznanie NRD i jej przyjęcie w poczet członków Organizacji Narodów Zjednoczonych⁵.

Konstytucja NRD z 6 kwietnia 1968 r.⁶, uchwalona, jak wiadomo, w referendum ludowym⁷, została znowelizowana w trybie ściśle w niej samej określonym. Może ona bowiem być zmieniona wyłącznie przez Izbę Ludową i to w drodze ustawy, która wyraźnie stwierdza, że zmienia lub uzupełnia tekst konstytucji (dotychczasowy

¹ Gesetz zur Ergänzung und Änderung der Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik vom 7. Oktober 1974.

² Por. „Neues Deutschland” nr 268 z 28 IX 1974, ss. 1 i 2.

³ Por. L. Janicki, *Nowa konstytucja Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. „Państwo i Prawo” nr 2/1968, ss. 280 - 311 oraz tegoż: *Ewolucja ustroju politycznego Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. Ossolineum, Wrocław 1974.

⁴ Por. „Neues Deutschland” nr 164, 169 i 171 z 1971 r.

⁵ Por. też L. Janicki, *Ewolucja stosunków między NRF i NRD w aspekcie polityczno-prawnym*. „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego” nr 19, rok X (1973), ss. 3 - 28.

⁶ Tekst polski: *Konstytucja Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. Przetłumaczył i wstępem opatrzył A. Burda. Ossolineum, Wrocław 1971.

⁷ Por. L. Janicki, *Nowa konstytucja Niemieckiej Republiki Demokratycznej*. Projekt i uchwalenie. „Przegląd Zachodni” nr 2/1968 ss. 290 - 306, oraz W. Majewski, *Nowa socjalistyczna konstytucja NRD (tryb uchwalenia i podstawowe postanowienia)*. „Studia Nauk Politycznych”, t. 4, Warszawa, 1970, s. 165 i n.

art. 108, obecny art. 106). Ustawa taka musi być przy tym uchwalona głosami kwalifikowanej większości co najmniej 2/3 ustawowej liczby posłów i przy obecności więcej niż połowy tejsze liczby (art. 63). Jak wspomniano Izba Ludowa przyjęła ustawę nowelizacyjną jednomyślnie. Została ona następnie podpisana i ogłoszona przez przewodniczącego Rady Państwa w *Dzienniku Ustaw NRD*⁸. Jako datę ustawy przyjęto — w odróżnieniu od dotychczasowej zwykłej praktyki⁹ — nie datę uchwalenia, lecz datę jej wejścia w życie, tj. dzień 7 października 1974 r., czyli rocznicę dnia w którym przed 25 laty powstała Niemiecka Republika Demokratyczna i zaczęła obowiązywać jej pierwsza konstytucja, opracowana jeszcze w okresie okupacyjnym¹⁰.

Jako załącznik do ustawy nowelizacyjnej Izba Ludowa uchwaliła równocześnie nowy jednolity tekst konstytucji z 6 kwietnia 1968 r.¹¹.

Zmiany i uzupełnienia, wprowadzone do tejsze konstytucji, mają dwojakie odniesienie. Z jednej strony dotyczą zagadnień związanych ze stosunkami zewnętrznymi i pozycją międzynarodowo-polityczną NRD, z drugiej zaś — odnoszą się do wewnętrzno-politycznej sfery ustrojowo-organizacyjnej.

II

Jeśli chodzi o problematykę zewnętrzną, druga konstytucja NRD uwzględnia w zmienionej wersji dalsze historyczne realia rozwoju politycznego na ziemi niemieckiej po II wojnie światowej. Innymi słowy, daje ona szerszy wyraz konsekwencjom istniejącego od 1949 r. i utrwalonego w miarę upływu lat podziału na dwa odrębne i pod względem społeczno-ekonomicznym oraz politycznym całkowicie przeciwstawne organizmy państwowe. Jedną z tych konsekwencji jest tworzenie się w NRD nowej socjalistycznej społeczności narodowej. Konsekwencję tę uwypuklono na wspomnianym VIII Zjeździe *SED*, przeciwstawiając ją wysuwanemu przez RFN postulatuwi tzw. stosunków specjalnych między obu niemieckimi republikami jako państwami jednego narodu¹². Należy tu nadmienić, że ukształtowanie wraz z utworzeniem w 1871 r. Rzeszy Niemieckiej pojęcie jednego narodu niemieckiego (*deutsche Nation, deutsches Volk*), które znajdowało jeszcze odbicie w pierwotnym brzmieniu konstytucji NRD z 1968 r.¹³, stawało się w wyniku socjalistycznego rozwoju tego państwa coraz bardziej problematyczne. Traktowano je tam coraz wyraźniej w kategoriach historycznych. Miało to miejsce zwłaszcza od roku 1971, tj. po zmianie na stanowisku I sekretarza KC *SED* i po VIII Zjeździe tej partii. Nowy I sekretarz KC *SED* Erich Honecker podkreślił m.in. w styczniu 1972 r. że obydwa państwa niemieckie są względem siebie w całej pełni zagranicą¹⁴. Była to — dodajmy — teza zupełnie przeciwna założeniom, lansowanym przez RFN.

⁸ „GBl. d. DDR”, Teil I, nr 47 s. 425.

⁹ Por. L. Janicki, *Ewolucja...* (op. cit., jw. pod 3), s. 160.

¹⁰ Por. szerzej tamże, rozdział I.

¹¹ *Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik vom 6. April 1968 in der Fassung des Gesetzes zur Ergänzung und Änderung der Verfassung der Deutschen Demokratischen Republik vom 7. Oktober 1974*. „GBl”. I nr 47 s. 432.

¹² „Zwischen der sozialistischen Deutschen Demokratischen Republik, in der sich die sozialistische deutsche Nation entwickelt, und der monopolkapitalistischen BRD, in der die alte bürgerliche Nation existiert, kann und wird es niemals sogenannte besondere 'innerdeutsche Beziehungen' geben” (Między socjalistyczną Niemiecką Republiką Demokratyczną, w której rozwija się socjalistyczny naród niemiecki, a monopolistyczno-kapitalistyczną RFN, w której egzystuje stary burżuazyjny naród, nie mogą i nie będą nigdy istnieć tak zwane specjalne „stosunki międzynarodowe”).

¹³ Preambuła, art. 1 ust. 1, art. 6 ust. 1, art. 8 ust. 2, art. 9 ust. 1.

¹⁴ „Unsere Republik und die BRD verhalten sich zueinander wie jeder von ihnen zu einem dritten Staat. Die BRD ist somit Ausland, und noch mehr: sie ist Imperialistisches

Konstytucja NRD w wersji obowiązującej od 7 października 1974 r. mówi tylko o narodzie NRD (*das Volk der DDR*) i nie nawiązuje już do pojęcia „narodu niemieckiego”¹⁵. Nowe brzmienie nadano zarazem wstępowi do konstytucji, usuwając z niego m.in. odniesienia, dotyczące tegoż narodu niemieckiego oraz przyczyn podziału Niemiec¹⁶. Nowa preambuła ma brzmienie następujące:

„Kontynuując rewolucyjne tradycje niemieckiej klasy robotniczej i opierając się na uwolnieniu od faszyzmu, naród Niemieckiej Republiki Demokratycznej urzeczywistnił w zgodności z procesami historycznego rozwoju naszej epoki swe prawo do socjalno-ekonomicznego, państwowego i narodowego samostanowienia i kształtuje rozwinięte społeczeństwo socjalistyczne.

Pełen woli swobodnego określania swych losów, kroczenia także dalej drogą socjalizmu i komunizmu, pokoju, demokracji i przyjaźni między narodami, naród Niemieckiej Republiki Demokratycznej tę socjalistyczną konstytucję sobie nadał”.

Wstęp ten nawiązuje zatem do niemieckich rewolucyjnych tradycji robotniczych podkreślając zarazem suwerenne prawo narodu NRD do wyboru własnej drogi rozwoju, przy czym wśród jej celów wymienia nie tylko socjalizm, lecz także komunizm.

Dotychczasowe sformułowanie artykułu 1 ust. 1, że Niemiecka Republika Demokratyczna jest „socjalistycznym państwem narodu niemieckiego” zastąpiono zwrotem głoszącym, że NRD jest „socjalistycznym państwem robotników i chłopów”. W tym znaczeniu stanowi ona nadal polityczną organizację ludzi pracy w mieście i na wsi, kierowaną przez klasę robotniczą i jej marksistowsko-leninowską partię.

Zmieniono również w konstytucji nazwę Frontu Narodowego. Instytucja ta, utworzona jeszcze przed powstaniem NRD jako Front Narodowy Niemiec Demokratycznych (*Nationale Front des Demokratischen Deutschland*), oddziaływała pierwotnie także w skali ogólnoniemieckiej, tj. w aspekcie przywrócenia jedności Niemiec na bazie demokratycznej. Później, w miarę utrwalania się podziału Niemiec, stała się Frontem Narodowym Niemieckiej Republiki Demokratycznej sensu stricto i taką też nazwę (*Nationale Front der Deutschen Demokratischen Republik*) nadała jej obecnie konstytucja państwa.

Zgodnie z założeniem, że NRD i RFN są dla siebie odrębnymi państwami, mogącymi regulować swe wzajemne stosunki wyłącznie na normalnej płaszczyźnie międzynarodowej (międzynarodowoprawnej), uległy skreśleniu te przepisy konstytucji z 1968 r. (chodzi o art. 8 ust. 2), które wyodrębniając kwestię tych wzajemnych stosunków i czyniąc z niej sprawę narodową NRD (*nationales Anliegen der DDR*), mówiły także o dążeniu do stopniowego przewyciężenia podziału Niemiec, narzuconego im przez imperializm, oraz do ich zjednoczenia na warunkach demokracji i socjalizmu.

Znowelizowany tekst konstytucji nie ogranicza się jednak tylko do zaakcentowania odrębnego i suwerennego charakteru Niemieckiej Republiki Demokratycznej

---

Ausland” (Nasza Republika i RFN odnoszą się do siebie jak każda z nich w stosunku do innego trzeciego państwa. RFN jest tym samym zagranicą i więcej jeszcze: jest imperialistyczną zagranicą). „Neues Deutschland” nr 7 z 7 I 1972.

¹⁵ Pojęcie *deutsche Nation*, użyte w konstytucji z 1968 r. obejmowało przy tym — w myśl wypowiedzi ówczesnych czynników oficjalnych NRD — dwa tzw. narody państwowe (*Staatsvölker*), tj. naród państwowy NRD i naród państwowy RFN. Por. przemówienie W. Ulbrichta z 15 II 1968 r. „Neues Deutschland” nr 47/1968, s. 4.

¹⁶ Tekst wstępu w wersji pierwotnej — por. op. cit. w przypisie 6. Por. także L. Janicki, *Ewolucja...*, jak w przyp.3, s. 46.

i tworzącej ją socjalistycznej społeczności narodowej. Istotnej zmianie uległ bowiem zarazem artykuł 6, w którym znacznie silniej uwypuklono więzi, jakie łączą NRD z państwami wspólnoty socjalistycznej. W wersji dotychczasowej była mowa o tym, że NRD pielęgnuje i rozwija odpowiednio do zasad socjalistycznego internacjonalizmu wszechstronną współpracę i przyjaźń ze Związkiem Radzieckim i innymi państwami socjalistycznymi. Obecnie konstytucja stwierdza w pierwszym rzędzie, że NRD jest związana „na zawsze i nieodwołalnie” ze Związkiem Radzieckim i że ściśle i braterskie więzi z tym państwem są dla NRD gwarancją dalszego kroczenia drogą socjalizmu i pokoju. Jak głosi dalej zmieniony artykuł 6 — Niemiecka Republika Demokratyczna stanowi równocześnie nierozdzielną część socjalistycznej wspólnoty państw, co więcej — przyjmuje na siebie obowiązek stałego przyczyniania się do wzmocnienia tejże wspólnoty, pielęgnowania i rozwijania w jej ramach przyjaźni i wszechstronnej współpracy oraz wzajemnej pomocy. Konstytucja uwypukliła też obecnie wagę i celowość socjalistycznej integracji ekonomicznej z punktu widzenia rozwoju gospodarki narodowej NRD (art. 9 ust. 1), nakładając na organa państwowe, a zwłaszcza na Radę Ministrów NRD obowiązek podejmowania właściwych kroków dla urzeczywistnienia tejże integracji (art. 76 ust. 2). Kanwą tego współdziałania pozostają oczywiście zasady socjalistycznego internacjonalizmu. W ich duchu podkreślono też obecnie silniej wolę NRD wspierania państw i narodów w ich walce przeciwko imperializmowi i jego systemowi kolonialnemu o wyzwolenie narodowe i o postępy społeczny. NRD będzie również — jak i poprzednio — dążyć usilnie do realizacji zasad pokojowej koegzystencji państw o odmiennych ustrojach społecznych, pielęgnować współpracę opartą na prawach i wzajemnym poszanowaniu, występować w interesie bezpieczeństwa i współpracy w Europie, stabilnego pokoju w świecie i powszechnego rozbrojenia (wspomniany art. 6).

III

Jeśli z kolei chodzi o problematykę wewnętrzną, rozszerzony został w pierwszym rzędzie przepis artykułu 2 ust. 1 konstytucji, mówiący o tym, że człowiek jest ośrodkiem i celem wszystkich wysiłków społeczeństwa i państwa. Zamiast dotychczasowego skreślonego obecnie sformułowania artykułu 2 ust. 4 o koniecznej zgodności politycznych, gospodarczych i kulturalnych interesów ludzi pracy z wymogami ogólnospołecznymi, podkreślono tu potrzebę dalszego podnoszenia materialnego i kulturalnego poziomu życia narodu, czemu ma służyć wysokie tempo rozwoju socjalistycznej produkcji i jej efektywności w rezultacie postępu naukowo-technicznego i wydajności pracy. Jednym z celów władzy państwowej jest też kształtowanie socjalistycznego stylu życia obywateli¹⁷. Zaznaczono poza tym, że czynnik planowania jest funkcją kierowania rozwojem społeczno-ekonomicznym w państwie socjalistycznym¹⁸.

Konstytucja w nowym brzmieniu daje również wyraz tym przemianom społeczno-ekonomicznym, które nastąpiły po VIII Zjeździe SED. Doprowadziły one w zasadzie do likwidacji zarówno sektora prywatno-kapitalistycznego w przemyśle, jak i specyficznej dla NRD do niedawna instytucji tzw. przedsiębiorstw półpaństwowych¹⁹. I tak, jeśli art. 12 ust. 1 w wersji pierwotnej wśród podstawowych zas-

¹⁷ „Sozialistische Lebensweise der Bürger” (art. 4, zmienione zdanie 2).

¹⁸ W całym tekście konstytucji zwroty „planowanie i kierowanie” zastąpiono bowiem zwrotem „kierowanie i planowanie” (por. art. 2, 9, 24, 41, 44, i 46 w nowym brzmieniu).

¹⁹ Por. L. Janicki, *Ewolucja* ... (op. cit. jak w przyp. 3), ss. 69 i 70.

bów (bogactw przyrody) i środków produkcji oraz instytucji finansowych, uznanych za wyłączną własność ogólnonarodową (państwową) wymieniał większe przedsiębiorstwa przemysłowe, to obecnie przymiotnik „większe” został skreślony. Znaczy to, że przedsiębiorstwa przemysłowe nie mogą być w NRD obecnie własnością prywatną i stanowią mienie ogólnonarodowe. Odpowiedniej zmianie uległ w związku z tym także artykuł 14, w którym uchylono przepisy o możliwości przekształcania przedsiębiorstw prywatnych w przedsiębiorstwa z udziałem państwa. Mogą natomiast i to w ramach, określanych przez ustawy, prowadzić swą działalność nadal drobne zakłady rzemieślnicze i inne (prywatne) przedsiębiorstwa wytwórcze, oparte w przeważnej mierze na pracy osobistej właścicieli. Winny one wszakże działać w poczuciu odpowiedzialności za socjalistyczne społeczeństwo, a więc — dodajmy — w sposób zgodny z jego interesem ogólnym i w tym sensie znajdują konstytucyjne poparcie państwa (nowy art. 14 ust. 2).

W znowelizowanej konstytucji znalazły też wyraz zmiany strukturalne, wprowadzane w ostatnich latach w systemie demokracji robotniczej, czyli w zakresie form udziału ludzi pracy w zarządzaniu przedsiębiorstwami²⁰. I tak, organizacje związków zawodowych w przedsiębiorstwach, które są podstawową instytucją demokracji robotniczej, kierują zarazem szerszą instytucją tzw. stałych narad produkcyjnych. Nie występują już w konstytucji komitety produkcyjne przedsiębiorstw i kombinatów oraz rady społeczne w zjednoczeniach przedsiębiorstw państwowych (por. nowy art. 44).

Istotne zmiany zostały z kolei wprowadzone w zakresie funkcjonowania i kompetencji naczelnych organów państwowych. Ramy, wyznaczone niniejszemu opracowaniu, nie pozwalają na szersze omówienie tego zagadnienia. Ograniczymy się przeto tylko do ogólnego szkicu.

Należy tu przede wszystkim wymienić przedłużenie kadencji Izby Ludowej, a tym samym wszystkich innych, kreowanych przez nią, naczelnych organów państwowych (Rada Państwa, Narodowa Rada Obrony, Rada Ministrów, Sąd Najwyższy, prokurator generalny), z 4 do 5 lat (art. 54). Jest to w pewnej mierze konsekwencja postanowionego na VIII Zjeździe SED odbywania zjazdów tej partii w odstępach 5-letnich, dostosowanych do 5-letnich układów okresowych w perspektywnym planowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju²¹.

Dalej obniżono dolną granicę biernego prawa wyborczego, czyli prawa wybieralności do Izby Ludowej (art. 22 ust. 2). Dotychczas obywatele NRD mogli być wybierani do parlamentu po ukończeniu 21 roku życia. Obecnie czynne prawo wyborcze, jak i prawo wybieralności do Izby Ludowej i do wszystkich pozostałych (terenowych) przedstawicielstw ludowych posiada jednolicie każdy obywatel NRD, który ukończył 18 lat życia. Jest to — jak podkreślił przed Izbą Ludową Erich Honecker — wyraz uznania państwa dla wysokiego stopnia dojrzałości politycznej i moralnej młodzieży NRD i jej wielkiego rewolucyjnego zaangażowania społecznego.

Poważnemu zmniejszeniu uległy z kolei kompetencje Rady Państwa. Rola polityczno-ustrojowa tego organu malała po VIII Zjeździe SED. Rada Państwa korzystała w ostatnich latach ze swych, formalnie rzecz biorąc, nader szerokich uprawnień, w sposób ograniczony (wstrzemięźliwy). Dotyczyło to zwłaszcza jej uprawnień tzw. konkurencyjnych, substytucyjnych, tj. tych, które należały do niej, o ile nie skorzystała z nich uprzednio Izba Ludowa²².

W świetle znowelizowanej konstytucji Rada Państwa wykonuje jako organ

²⁰ Tamże, ss. 108 - 111.

²¹ Tamże, s. 92.

²² Tamże, ss. 186 - 187 i in.

Izby Ludowej zadania, przekazane jej wyraźnie przez konstytucję oraz przez ustawy i uchwały parlamentu (nowy art. 66 ust. 1). Ogólnie biorąc, nie partycypuje ona już w funkcjach Izby Ludowej w okresach między jej posiedzeniami i nie oddziałuje w istotny sposób na funkcjonowanie najwyższego organu przedstawicielskiego państwa. Zarządza nadal wybory do Izby Ludowej (i do terenowych przedstawicielstw ludowych) oraz zwołuje Izbę, ale tylko na pierwsze konstytucyjne posiedzenie po wyborach, ponieważ w pozostałym zakresie czyni to obecnie Prezydium Izby Ludowej, które też kieruje pracami parlamentu (przedtem kierowało ono jedynie samymi obradami plenarnymi Izby Ludowej) Rada Państwa nie ustala też (substytutywnie) terminów posiedzeń Izby oraz nie wspiera już komisji Izby w ich działalności, tzn. nie reguluje tej działalności oraz nie przygotowuje obrad parlamentu i nie rozpatruje w związku z tym projektów ustaw, zanim znajdują się one na porządku jego obrad, a zwłaszcza nie bada obecnie tych projektów na okoliczność ich zgodności z konstytucją. Nie rozstrzyga też wątpliwości co do zgodności z konstytucją przepisów prawnych rządu i innych organów państwowych ani nie rozpatruje skarg na ich działalność kierowniczą. Utraciła zresztą także prawo stosowania wiążącej wykładni konstytucji i ustaw. Było to uprawnienie kontrowersyjne, z którego też Rada Państwa w praktyce ani razu nie skorzystała. Wszystkie te kompetencje należą odtąd wyłącznie do Izby Ludowej. Radę Państwa pozbawiono poza tym także istotnego prawa stanowienia norm prawnych w postaci dekretów (*Erlasse*)²³. Liczba tych dekretów zresztą, bardzo wielka w pierwszych latach po utworzeniu Rady Państwa, później, a zwłaszcza po roku 1971, bardzo poważnie zmalała.

W związku z tymi zmianami Izba Ludowa uchwaliła dnia 27 października 1974 r. także swój nowy regulamin wewnętrzny. Zastąpił on regulamin z 12 maja 1969 r., który dawał wyraz ściślemu powiązaniu Rady Państwa z działalnością Izby Ludowej i jej komisji.

Rada Państwa zachowała swe uprawnienia w zakresie podejmowania zasadniczych uchwał dotyczących obrony i bezpieczeństwa państwa i organizowania obrony kraju przy pomocy Narodowej Rady Obrony. Nadal też sprawuje z polecenia Izby Ludowej stały nadzór nad tym, by działalność Sądu Najwyższego i prokuratora generalnego NRD była zgodna z konstytucją i ustawami (art. 73 i 74). Swoistym novum w stosunku do pierwotnego brzmienia konstytucji z 1968 r. jest określenie w tekście znowelizowanym stosunku Rady Państwa do terenowych przedstawicielstw ludowych. I tak, w myśl nowego artykułu 70 Rada Państwa wspiera (*unterstützt*) te organa z ramienia (z polecenia) Izby Ludowej, zwłaszcza w ich demokratycznej działalności, związanej z kształtowaniem współczesnego, rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Wywiera przy tym także wpływ na przestrzeganie i umacnianie przez terenowe przedstawicielstwa ludowe praworządności socjalistycznej. Można przyjąć, że w tych raczej ogólnych sformułowaniach zawarte są pewne elementy zwierzchniego nadzoru nad terenowymi organami władzy państwowej. Z artykułu 70 zdaje się wynikać, że Rada Państwa może kwestionować zgodność uchwał terenowych przedstawicielstw ludowych z obowiązującym prawem oraz zlecać ich zmianę lub uchylenie przez to samo lub wyższe przedstawicielstwo ludowe, a jeśli chodzi o uchwały przedstawicielstw okręgowych — przedstawiać je do uchylenia przedstawicielstwu najwyższemu, tj. Izbie Ludowej. Rada Państwa sama nie jest władna uchylić sprzeczną z prawem uchwałę terenowego przedstawicielstwa ludowego, ponieważ w myśl § 7 ust. 2 nowej ustawy z 12 lipca 1973 r. o terenowych

²³ Por. art. art. 55 ust. 2, 62 ust. 2 i 3, 65 oraz 66-75 i 89 ust. 3 w nowym brzmieniu, a także skreślony, dotychczasowy art. 104.

przedstawicielstwach ludowych i ich organach w NRD, prawo to przysługuje wyłącznie organowi przedstawicielskiemu wyższego szczebla²⁴.

Zmianie uległy również uprawnienia przewodniczącego Rady Państwa. Zrewidowany został przepis art. 80 ust. 1, przyznający przewodniczącemu Rady Państwa prawo przedstawiania Izbie Ludowej kandydata na przewodniczącego Rady Ministrów, w dotychczasowej praktyce jednakże nie realizowany²⁵. Obecnie powrócono do dawnej zasady z pierwszej konstytucji NRD z 1949 r., że kandydata na szefa rządu wyłania najsilniejsza frakcja poselska w Izbie Ludowej (a więc — dodajmy — frakcja *SED*) i przedstawia go parlamentowi do wybrania (nowy art. 79 ust. 2). Przewodniczący Rady Państwa nie reprezentuje już także jednoosobowo Niemieckiej Republiki Demokratycznej na zewnątrz. Czyni to obecnie Rada Państwa *in corpore*. Nie znaczy to jednak, by jej przewodniczący utracił wszystkie kompetencje, które sprawiał, że pełnił on dotychczas (tj. pod rządem konstytucji z 1968 r. w pierwotnym brzmieniu) jednoosobowo funkcję głowy państwa. I tak, nadal powołuje on i odwołuje pełnomocnych przedstawicieli (a więc ambasadorów i posłów) NRD za granicą oraz przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych, którzy są w świetle wyraźnego i w dalszym ciągu obowiązującego przepisu konstytucji akredytowani przy jego osobie (dawny art. 75 ust. 1, obecny art. 71 ust. 1). Można więc przyjąć, że w świetle znowelizowanej konstytucji głową państwa jest w NRD Rada Państwa wspólnie z jej przewodniczącym, jako nadal odrębnym w pewnej mierze organem.

Oslabiając poważnie pozycję Rady Państwa w systemie naczelnych organów państwowych nowy tekst konstytucji uwypukla równocześnie szczególną rolę Rady Ministrów jako rządu NRD i organu Izby Ludowej, wyłącznie przed nią odpowiedzialnego. Tutaj znalazły konstytucyjny wyraz zmiany, jakie w tym zakresie wprowadziła już ustawa z 16 października 1972 r. o Radzie Ministrów²⁶. Zadania i kompetencje rządu zostały obecnie ujęte szerzej, stosownie do wymogów, dyktowanych potrzebami rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego (nowe artykuły 76-78).

Nie uległy istotniejszej zmianie przepisy konstytucyjne, dotyczące socjalistycznej praworządności i ochrony prawnej (wymiaru sprawiedliwości). Zmianie uległ jedynie wspomniany już wyżej art. 89 ust. 3, który stwierdza obecnie, że wątpliwości co do zgodności z konstytucją przepisów prawnych rozstrzyga Izba Ludowa (a nie — jak dotąd — Rada Państwa). Skreślone zostały także artykuły 104 i 105. Artykuł 104 regulował m. in. kompetencję Rady Państwa w zakresie rozpatrywania skarg na działalność kierowniczą rządu, Sądu Najwyższego i prokuratora generalnego. Artykuł 105 dotyczył trybu rozpatrywania skarg obywateli na decyzje terenowych organów państwowych i wprowadził w tym zakresie instytucję komisji do spraw zażaleń przy terenowych przedstawicielstwach ludowych. Dodany obecnie nowy ustęp 1 do art. 103 głosi, że postępowanie w tym zakresie określi ustawa. Na uwagę zasługuje także przepis nowego art. 78 ust. 1, w myśl którego Rada Ministrów ma obowiązek czuwać nad tym, by działalność podległych jej organów państwowych, kombinatów, przedsiębiorstw i instytucji odpowiadała ustawom i innym przepisom prawnym.

W tymże samym dniu 27 września 1974 r. Izba Ludowa uchwaliła także nową ustawę o ustroju sądów NRD, która zastąpiła obowiązującą do tego czasu ustawę z 17 kwietnia 1963 r. i uchylony nieco wcześniej (w 1973 r.) dekret Rady Państwa

²⁴ Gesetz über die örtlichen Volksvertretungen und ihre Organe in der Deutschen Demokratischen Republik vom 12 VII 1973 („GBl”. I, nr 32, s. 313).

²⁵ Por. L. Janicki, *Ewolucja ...*, (op. cit., jak w przyp. 3, ss. 188 i 202).

²⁶ Gesetz über den Ministerrat der Deutschen Demokratischen Republik vom 16 X 1972 („GBl”. I, s. 253).

z 4 kwietnia 1963 o zasadniczych zadaniach i metodach pracy organów ochrony prawnej²⁷.

IV

Wprowadzone zmiany, uzupełnienia i przesunięcia tekstowe sprawiły, że konstytucja w nowym brzmieniu liczy łącznie nie 108, lecz tylko 106 artykułów. Dając państwowoprawny wyraz zwycięstwu socjalistycznego porządku społecznego w NRD będzie ona niewątpliwie stymulatorem prawnym dalszego rozwoju socjalistycznej społeczności narodowej w tym kraju.

Lech Janicki

WIZYTA DELEGACJI PARTYJNO-RZĄDOWEJ NIEMIECKIEJ REPUBLIKI
DEMOKRATYCZNEJ W POLSCE

Na zaproszenie Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i Rządu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej przebywała w Polsce w dniach od 5 do 8 czerwca 1974 r. z oficjalną wizytą przyjaźni delegacja partyjno-rządowa Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

W skład delegacji, której przewodniczył I sekretarz KC SED Erich Honecker, wchodził: członek Biura Politycznego KC SED, przewodniczący Rady Ministrów NRD — Horst Sindermann, członek Biura Politycznego, sekretarz KC SED — Kurt Hager i inne towarzyszące im osobistości. Delegację przyjmowali członkowie Biura Politycznego i Sekretariatu KC PZPR z I sekretarzem KC PZPR Edwardem Gierkiem, członkowie Rady Państwa z przewodniczącym Rady Henrykiem Jabłońskim, członkowie rządu z prezesem Rady Ministrów Piotrem Jaroszewiczem, członkowie władz naczelných, stronnictw politycznych, Frontu Jedności Narodu i organizacji młodzieżowych¹.

Celem wizyty było dalsze, bardziej wszechstronne umocnienie jedności ideowej społeczeństw Polski i NRD oraz „[...] zacieśnienie współdziałania politycznego, pogłębienie związków integracyjnych zarówno w sferze gospodarczej, jak i w innych dziedzinach”². Szczególną rangę wizycie delegacji partyjno-rządowej NRD nadały zbliżające się obchody 30-lecia Polski Ludowej i 25-rocznicy proklamowania Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

W pierwszym dniu wizyty delegacja NRD złożyła wieniec na Grobie Nieznanego Żołnierza, zwiedziła Ratusz, odbyła krótką wycieczkę po Warszawie oraz przeprowadziła pierwsze rozmowy w siedzibie Komitetu Centralnego PZPR. Głównym przedmiotem rozmów były „obecne i perspektywiczne zagadnienia dalszego zacieśniania stosunków przyjaźni, sojuszu i wszechstronnej współpracy między obu krajami i zwiększania ich wkładu w umacnianie jedności całej socjalistycznej wspólnoty”³. Omawiano kwestie polityki gospodarczo-handlowej, naukowo-technicznej, kulturalnej i turystycznej. W odniesieniu do wspólnych zamierzeń obu krajów Edward Gierek stwierdził:

„Z trudnej historii wyciągnęliśmy wszystkie wnioski, a przede wszystkim ten wniosek, że trzeba przewycieźć przeszłość tylko poprzez budowanie przyszłości, budowanie stosunków przyjaźni, współpracy i zaufania. Jest to zwrot zasadniczy — zamknęliśmy wspólnie nad otwartą dziś szeroko granicą pokoju na Odrze i Nysie

²⁷ Gesetz über die Verfassung der Gerichte der Deutschen Demokratischen Republik —

¹ Por. „Trybuna Ludu” nr 157 z 6 VI 1974.

² Por. *Dobre sąsiedztwo — braterska współpraca*. „Trybuna Ludu” nr 155 z 4 VI 1974; także H. Zdanowski, *Coraz bliżej*, „Polityka” nr 21 z 25 VI 1974.

³ Por. „Trybuna Ludu” nr 158 z 7 VI 1974.